

Литвин О. Г.

Національний університет «Львівська політехніка»

Ментинський С. М.

Національний університет «Львівська політехніка»

ПОЧАТКОВИЙ ЕТАП УНОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МАТЕМАТИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

У статті проаналізовано лексикографічні параметри опису термінів математики, теоретичної механіки, астрономії у «Словнику математичної термінології» Ф. Калиновича, який уклали в Інституті української наукової мови, показано пошуки опису й унормування українських математичних термінів, творчий досвід укладання термінографічних праць. Цей словник складається із трьох частин: Ч. 1. «Термінологія чистої математики» (1925 р.); Ч. 2. «Термінологія теоретичної механіки» (1926 р.) і Т. 3. «Астрономічна термінологія й номенклатура (проект)» (1931 р.) – і покажчиків російською, німецькою, французькою мовами. Автор застосовує такі методологічні прийоми: вдалий термін у словниковій статті поданий на першому місці курсивом; на другому місці звичайним шрифтом подані терміни, які не рекомендує словник, але їх можна вживати; у квадратних дужках – терміни, які не рекомендує до використання, вважає за помилкові. До реєстру словника ввійшли терміноодиночці, утворені від українських основ, і загально прийняті міжнародні терміни, що свідчить про зв'язок української науки зі світовою. Порівнюючи три частини словника, простежуємо розбіжності щодо лексикографічних параметрів подання термінів, фіксуємо якісні і кількісні зміни лінгвістичного опису. У першій і другій частині словника автор застосовує правописний, семантичний (із покликанням на джерела, звідки взято термін) параметри, а в третій – подає ще акцентуаційний і граматичний параметри, чим закріплює дотримання норм української літературної мови.

Здійснений аналіз свідчить, що не всі терміни, зафіксовані в словнику, функціонують у сучасній науковій термінології, адже це був початковий етап входження української мови в царину науки.

Ключові слова: термін, математична термінологія, словник, термінографія, лексикографічні параметри.

Постановка проблеми. За часів Незалежності українська термінографія стала одним із чинників розвитку української літературної мови, розбудови української державності. Лексикографічні праці засвідчують, що українська мова має всі підстави бути державною, є рушійною силою в унормуванні мовної системи в політичній, економічній, торговельній і культурній сферах. Протягом останніх тридцяти років в Україні стрімко розвивається термінографія, що засвідчує розвиток термінологічних систем на національному ґрунті. Українська наукова термінологія базується на термінографічній основі, закладеній у період «золотого десятиліття». «Академічні словники 20–30 рр. ХХ ст., зокрема термінологічні лексикони, що відтворюють інформацію різних галузей наукових знань, залишаються унікальним джерелом свідчень не лише про лексичне багатство української мови, а й про суспільство – його інте-

лектуальне, культурне й соціально-економічне буття» [2, с. III].

Термінографічні праці широко подають пошуки українських термінологів вдалого терміна на означення наукового поняття з різних царин знань, творення термінологічних одиниць на національній основі. Саме у 20-ті роки ХХ ст. відбувалася «зміна мовного коду України – заступлення російської мови українською у визначальних сферах спілкування – виростала із задекларованого знесення офіційних заборон й утисків використання української мови і водночас із практичної діяльності широких кіл інтелігенції, об'єднаної організаційно й інтелектуально навколо ідеї побудови україноцентричної держави» [1, с. 64]. Термінографи поставили собі за мету – творення терміна на національній основі. Зрозуміло, що виникали проблеми в цій титанічній роботі, але їх успішно вирішували, шукаючи порозуміння між двома

авторитетними установами (Інституту української наукової мови (ІУНМ) та НТШ імені Тараса Шевченка у Львові) щодо усталення української термінології. Разом із фахівцями найвищого рівня над словниками працювали й визначні термінологі-філологи (О. Курило, О. Синявський).

Унікальною лексикографічною працею цього періоду є «Словник математичної термінології» Ф. Калиновича [3; 4; 5], який є першим кроком до унормування української математичної термінології, за словами П. Гриценка, «вироблення над-регіональної *соборної* української наукової мови» [2, с. III]. Термінотворення на засадах народної мови тривало недовго: на початку 30-х рр. ХХ ст. піддали нищівній критиці словники, укладені Інститутом української наукової мови, а «Словник математичної термінології» Ф. Калиновича записали до «найбільш засмічених», який став доказом національного шкідництва «на мовному фронті».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Термінографічний доробок ІУНМ є об'єктом досліджень сучасних термінознавців. Науковці, досліджуючи період «золотого десятиліття», аналізують багатий лексичний матеріал, який зібрили й опрацювали інженери-фахівці, які вболівали за розвиток української мови. Термінна лексика цих лексикографічних праць стала предметом дискусій щодо залучення набутоків ІУНМ до сучасного терміновжитку. Термінографічні праці, укладені в різні періоди розвитку української наукової термінології, були об'єктом досліджень українських термінологів: О. Богуш, І. Кочан, О. Кочерги [6], З. Куньч, О. Литвин, І. Ментинської [9], Л. Харчук, І. Процик [10], О. Шляхти [12] та інших. Лексикографічні параметри аналізували у своїх працях українські та зарубіжні науковці: Ф. Заблоцький, Є. Купріянов, О. Литвин [7], В. Мейзерська, Л. Полюга, Л. Симоненко, В. Старко та інші.

Постановка завдання. Діставши змогу користуватися матеріалами ІУНМ, сучасні термінологи можуть оцінити багатий, виразний термінний матеріал, який зібрили та опрацювали інженери найвищої кваліфікації з природним чуттям мови, філологи із глибоким знанням норм української літературної мови. Дослідження є актуальним, тому що вивчення виражальної здатності української мови, творчий досвід авторів словників «золотого десятиліття» дасть змогу вдосконалити й унормувати українську наукову термінологію, буде основою для висновків про зміни в складі наукової термінології.

Мета дослідження – проаналізувати якісні і кількісні зміни щодо лексикографічного опису

термінів математики, теоретичної механіки, астрономії у «Словнику математичної термінології» Ф. Калиновича [3; 4; 5], який уклали в ІУНМ, щоб застосувати якнайпродуктивніше лексикографічні параметри під час укладання нових термінографічних праць.

Передбачено виконання таких завдань: 1) виявити специфічні риси «Словника математичної термінології» Ф. Калиновича щодо способу подання термінного матеріалу; 2) охарактеризувати основні лексикографічні параметри словника.

Виклад основного матеріалу. Над українською математичною термінологією працюють із другої половини ХІХ ст.: у Львові виходять друком підручники, які уклав Омелян Дейницький для учнів першого та другого класів нижчої галицької гімназії («Арифметика» (1872 р.), «Наука геометрії» (1873 р.)). Це були переклади з німецької мови підручників доктора Францішка Мочника [12].

Концептуальні засади розвитку української наукової термінології, зокрема математичної, розробили термінологи НТШ. 1894 р. у четвертому томі «Записок наукового товариства ім. Шевченка» професор В. Левицький опублікував свою статтю «Про симетричні вираження з вартостей функції $\text{mod-}m$ », 1895 р. у сьомому томі до статті «Еліптичні функції модулові» подав українсько-німецький словник «Додатки до термінології математичної», який фіксує 69 математичних термінів. 1897 р. у НТШ заснували математично-природничо-медичну секцію і «Збірник» цієї секції, редакторами якого були І. Верхратський і В. Левицький. 1902 р. В. Левицький у «Збірнику» друкує матеріали до елементарної (алгебра, арифметика) та вищої (аналіз, геометрія) математики, які фактично склали перекладний українсько-німецький словник на дві тисячі термінів.

Системно над розвитком математичної термінології працюють в ІУНМ протягом «золотого десятиліття». Одним із перших словникових проєктів цієї державної установи є «Словник математичної термінології» Ф. Калиновича. Ця лексикографічна праця складається із трьох частин: Ч. 1. «Термінологія чистої математики» [3]; Ч. 2. «Термінологія теоретичної механіки» [4] і Т. 3. «Астрономічна термінологія й номенклатура (проєкт)» [5]. За словами П. Гриценка, цей словник відображає пошуки нормативних терміноодиниць на позначення понять математики, механіки, астрономії та «став важливим етапом у функціонуванні й розвитку української математичної термінології в добу загальної українізації – добу

яскравого мовотворення, утвердження української мови в усіх сферах буття суспільства» [2, с. IV]. Робота з укладання першої частини словника розпочалася ще 1919 р. «Термінологія чистої математики» вийшла як черговий IV том «Матеріалів до української природничої термінології та номенклатури» природничого відділу ІУНМ (1925 р.). Автор поставив собі мету – «дати по змозі одностайну шкільну термінологію» [5, с. V]. Важливе значення для укладання лексикографічних праць мають друковані джерела, в яких зафіксовані досліджувані терміни, тому Ф. Калинович подає терміни елементарної математики зі шкільних підручників, виданих у Галичині, яка в XIX ст. належала до іншої держави. За основу автор взяв матеріали до математичної термінології д-ра В. Левицького, надруковані у VIII томі Збірника Математ.-природописно-лікарської Секції Львівського Наук Т-ва ім. Шевченка [2, с. V]. У тогочасній Великій Україні вживання української мови було дуже обмежене, підручники не виходили, тому в списку використаної літератури серед джерел, датованих XIX ст., є лише «Арифметика або щотниця» О. Кониського (1863 р.), а усі інші праці вийшли на початку XX ст. Над редагуванням цього словника працювали авторитетні науковці (математики та мовознавці) математичної секції природничого відділу ІУНМ і математично-природописно-лікарської секції НТШ у Львові.

«Словник математичної термінології» Ч. I [5] складається із передмови, списку використаних літературних джерел і чотирьох розділів: словник «Термінологія чистої математики», російський, німецький і французький покажчики до математичної термінології. До реєстру словника ввійшли загально прийняті міжнародні математичні терміни, що свідчить про зв'язок української науки зі світовою, і терміни з україномовною прозорою внутрішньою формою, що й створювало синонімічні ряди. Автор подає синоніми із зазначенням джерел, але намагається уникати широких синонімічних рядів термінів, беручи nereкомендовані до вжитку слова у квадратні дужки, наприклад: 320 *Відтинок* ЛММ; відрізок Тех. Сл. II; [довжина Сав. 5; довжиль ЛММ; одрізок ГШО; одтинок ГШО] /отрезок/ Abschnitt, Strecke/segment [5, с. 15]. Синонімія – не бажане явище в термінології, але на етапі становлення терміносистеми у словнику-проекті автор дає можливість користувачеві вибрати вдалий термін, щоб вживати його у фаховому спілкуванні, літературі [7].

Словник укладений за абеткою гніздовим способом, до українського терміна подано російський,

німецький, французький відповідники, українські терміни пронумеровано, щоб легко можна було знайти потрібний термін у покажчиках, укладених чужими мовами. Якщо термін є влучним і його рекомендує математична секція природничого відділу ІУНМ, то він у словниковій статті поданий на першому місці курсивом; на другому місці звичайним шрифтом подані терміни, які не рекомендує словник, але їх можна вживати; у квадратних дужках – терміни, які секція не рекомендує до використання, вважає за помилкові. Автор подає спеціальні вказівки, наприклад, Сек. (Математична секція), які вказували на те, що термін або створила, або його рекомендує до вжитку математична секція ІУНМ. Саме ці додаткові лексикографічні параметри свідчать про високу відповідальність науковців за поданий фактичний матеріал. Після кожного терміна подано джерело, у якому він зафіксований, наприклад:

2738. Симетрія ЛММ; [розмірність Ф. Сл.] /симетрия/Symmetrie/symétrie [5, с. 115].

1102. *Координата* ГШО; сурядна Сек. [значник ГШО; сорядна ЛММ; созначник Хв. Сл.] /координата / Koordinate/coordonnée [5, с. 47].

1085. Конус Ф.Сл.; стіжок ЛММ; [вістряк Хв. Сл.; кружиль Ф. Сл.; шипка Мед. Сл.] /конус/Kegel/cône [5, с. 46].

У першій частині словника автор подає написання термінів чистої математики відповідно до першого видання академічного правопису. За «Головнішими правилами українського правопису» подані терміни до другої та третьої частини словника. У цій лексикографічній праці фіксуємо й семантичний параметр: у круглих дужках автор подає коментарі, які пояснюють значення слів, до яких нема відповідників у чужих мовах, наприклад: 463. *Гомотетичний* Л. Н. Пр. 6.; *подібно положений* (на площі) К. Г. 241; – *поміщений* (в просторі) К. Г. 241 /гомотетический /homothetisch /homothétique [5, с. 20].

Друга частина цієї комплексної термінографічної праці «Термінологія теоретичної механіки» [4] опублікована 1926 р. Цей словник зредагувала математична секція природничого відділу ІУНМ УАН і математично-природописно-лікарська секція НТШ у Львові, що свідчить про порозуміння та співпрацю між двома авторитетними установами щодо усталення української термінології [7; с. 38].

Як ми вже зазначали вище, разом із математиками над словником працювали й філологи. Зредагувала цей словник О. Курило, на високий рівень фаховості якої вказував Ю. Шевельов: «... у широкій, колективній нормалізаційній праці тих

років чи не на перше місце треба поставити... Курило в царинах фахового словництва, словотвору, синтакси й фразеології» [11, с. 44].

Ця термінографічна праця складається із перенесеного слова від природничого відділу, передмови, списку використаної української літератури, власне словника «Термінологія теоретичної механіки» і покажчиків чужими мовами (російською, німецькою, французькою). У цій частині подані терміни теоретичної механіки, які широко використовуються у технічній термінології, тому, як зазначає автор, «Математична секція всі термінологічні одиниці погоджувала з Технічним відділом, адже представники цього відділу брали участь у редагуванні таких термінів» [4, с. V].

Укладаючи цей словник, Ф. Калинович керувався такими ж методологічними прийомами, як під час створення «Термінології чистої математики», що свідчить про те, що автор дотримується вимог ІУНМ щодо написання словників. Укладач подає і загальноживані міжнародні терміни поруч із рекомендованим українським. Як реєстровий міжнародний термін фіксує лише в тому випадку, коли вдало української терміноодиниці не було, а українські терміни подає як матеріал, наприклад: 241. *Импульс* Дел. 289; підгін Льв.; товчок Дел. 289; почин Секун. (сили); [гін Льв.] /импульс, толчек (силы) / (Kraft-) /Impuls/ Impulsion (d'une force) [4, с. 13]. Із цієї словникової статті можемо зрозуміти, що міжнародний термін «*імпульс*» математична секція визнала як влучний, тому що автор подає його курсивом; українські терміни «підгін», «товчок», «почин» подає звичайним шрифтом як можливі до вживання; а термін «гін» математично-природописнолікарської секції НТШ у Львові секція не рекомендує або вважає за помилкові, тому й подає автор цю лексему у квадратних дужках. Якщо взяти до уваги покажчики, то простежуємо фіксування міжнародного терміна як реєстрового із номером-вказівником до словника, наприклад: «Русский указатель к словарю украинской математической терминологии ч. 2» фіксує термін балансировать 130: «130. Держати рівновагу Сек.; балансувати нар. Харк./ балансировать, сохранять равновесие / balansieren, schwunken / balancer [4, с. 8].

Як відзначають науковці, третій том «Словника математичної термінології» «Астрономічна термінологія й номенклатура» [3], який уклали Ф. Калинович та Г. Холодний 1931 р., є етапним явищем в історії становлення національної астрономічної термінології [10, с. 443]. У цій лексикографічній праці, за словами упорядників, «подана термі-

нологія охоплює описову, сферичну, практичну й теоретичну астрономію та небесну механіку... З геодезії взято так само тільки вельми обмежене число найголовніших понять. В окрему частину словника виділено астрономічну номенклатуру» [3, с. V]. До реєстру автори беруть загальноживані міжнародні терміни, наприклад: *аберація, алідада, апсида, астрономія, геліограф, гороскоп, евеція, екліптика, календар, коліматор, компаратор, телескоп, телур* тощо. Щодо скалькованих термінів з російської мови автори маю чітку позицію – усунути такі терміноодиниці із національної терміносистеми. Особливо цінним для сучасних дослідників, погоджуємось із думкою термінологів, є багатий термінний матеріал, де «автори поруч із чужомовним словом подають питомі українські відповідники (з покликанням на джерела, звідки їх виписано), наприклад: лат. альbedo – укр. білість, лат. альтитуда – укр. вишина, грец. астрогнозія – укр. зорезнавство, грец. астроном – укр. зірник, грец. астрофотографія – укр. зоревий світлопис, лат. атракція – укр. притяг, лат. деформація – укр. знеправа, грец. зодіак – укр. звіринець, лат. обсерваторія – укр. звідарня, лат. прецесія – укр. випередження, нім. протуберанца – укр. виступень, лат. рефракція – укр. заломлення, грец. телескоп – укр. далекозір [10, с. 444]. Такі приклади засвідчують, що укладачі словника намагаються творити терміни на національній основі. У цій частині «Словника математичної термінології» найчіткіше простежуємо етнографічний принцип у творенні термінів, наприклад: *комета*, віха, метла, мітла, зірка з мітлою [туманна зоря], хвостата зоря; кометник, кометошукач, кометознахідник [кометошукальна труба]; *кружало сонцеве*.

Система укладання словника «Астрономічна термінологія й номенклатура» має лексикографічні параметри, яких не фіксуємо у першій і другій частині. Автори подають наголос на рекомендованому реєстровому терміні й на словах у контексті функціонування терміноодиниці, наприклад: *Бігун* (-на) Льв.3; Чрк.12; *полюс* (-са) Рус.Г11; Тс.80 /полюс / Pol / pole. – Назву «бігун» для нерухомої точки взято з народної мови. «Ворота ходять на бігуні» (Переяславщина) [3, с. 13]. Укладачі словника використовують і граматичний параметр (подають до іменника закінчення родового відмінка однини), наприклад: *Азимут* (-та) ЛМФІУ; ХК; Мхл. 97/азимут/ Azimut/azimut [3, с. 11]. *Жаромір* (-ра) сонцевий; *піргеліометр* (-ра) /піргеліометр / Pyrheliometer/ pyrheliometre [3, с. 23].

Варто звернути увагу на те, що Ф. Калинович та Г. Холодний дуже чітко і широко подають ілюстративний матеріал: біля кожного терміна, зафіксованого в науковій літературі, вказано джерело та сторінку; використано спеціальні позначки, яких ми не фіксували у вищезгаданих словниках, наприклад: N (неологізм). Кожен термін подають у контексті, показуючи його природне функціонування, наприклад: *Точка земного бігуна робить невеличкі неправильні рухи по земній поверхні; Час між двома порядковими долішніми кульмінаціями Соїця є сонцева доба.*

Природний процес термінотворення української наукової термінології, зокрема математичної, було перервано на початку 30-х рр. ХХ ст. Для «виправлення» термінологічного набутку ІУНМ у 1933–1935 роках під гаслами на кшталт «Проти націоналізму в математичній термінології» [6]. Боротьба велась різними способами: українських термінологів почали звинувачувати в націоналізмі та шкідництві «на мовному фронті», у «Математичному термінологічному бюлетені» зазначено, що «Словник математичної термінології» Ф. Калиновича треба знешкодити: викинути те граматичне оформлення, яке штучно розривало історично зумовлену спільність української мови з російською; провести уніфікацію математичної термінології; ліквідувати зайві, видумані терміни [8]. Визначивши специфіку політики радянської доби, Ю. Шевельов наголошує: «Урядове втручання взагалі, а в даному випадку з боку уряду, опанованого росіянами, у внутрішні закони мови було радянським винаходом і новиною» [11, с. 173]. У цей період зі «Словника математичної термінології» Ф. Калиновича вилучили значну кількість українських термінів, наприклад: арифметика – щотниця; бісектриса – рівнодільна двосічна; вертикальні кути – вершкові кути; гіпотенуза – протипрятка; діагональ – косина; елемент – первень; задача на побудову – задача конструкційна; катет – прятка; контур – обрис; конус – стіжок; медіана – середня лінія [досередня], середуца, середбічня [трикутника]; нескінченний – безконечний; область – обсяг, [царина]; піраміда – остриця; паралелограм – рівнобіжник; рівняння квадратне – рівняння квадратове; сектор – вирізок; трапеція – трапез; формула – вріз, [врізець]; хорда – тятива; центр – осередок. Замість репресованих терміноодиниць впровадили або російські кальки, або міжнародні терміни в російській транскрипції.

Сучасні термінологічні стандарти не фіксують цих репресованих термінів. Погоджуємось із думкою мовознавців, що «за час після опублікування

Словника, українська математична термінологія пройшла значний шлях розвитку, удосконалення, нормалізації, тому багато рекомендацій, уміщених у Словнику, мають бути оцінені як початковий етап входження української мови в складну й вельми динамічну сферу математики» [2, с. ХХІV].

Висновки. Лексикографічні праці початку ХХ ст. є підґрунтям формування й систематизації наукової лексики, у них закладено методологію та принципи укладання термінографічних праць, якими науковці послуговуються до сьогодні, подано моделі та зразки українських термінів різних галузей знання. Автори створювали словники, які мали практичне призначення, тому до реєстру вносили терміни і притермінні слова, які вживались в усній і писемній фаховій мові. «Словник математичної термінології» – це лексикографічна праця, яка складається із трьох частин, окремих словників, які були створені в ІУНМ і віддзеркалюють складні пошуки опису й унормування українських математичних термінів, творчий досвід укладання термінографічних праць. Над словником працювали математики разом із філологами, чим показали вдалу співпрацю над творенням українського терміна, ця практика працює до сьогодні. Словник укладений за абеткою гніздовим способом, до українського терміна подано російський, німецький, французький відповідники. Автор зазначає, що словники-проекти, сподіваючись на те, що термінний матеріал знає вдосконалення у фаховому мовленні. Укладаючи словник, Ф. Калинович використовував такі методологічні прийоми: на першому місці курсивом подавав влучні терміни, на другому – звичайним шрифтом терміни, які не рекомендує словник, але їх можна вживати; у квадратних дужках – терміни, які не рекомендує до використання.

У першій і другій частині словника автор подає номер до українського терміна, щоб полегшити роботу користувача у пошуку відповідної терміноодиниці у покажчиках, укладених чужими мовами; використовує правописний, частково семантичний лексикографічний параметр. Перша частина словника «Термінологія чистої математики» (1925 р.), друга частина «Термінологія теоретичної механіки» (1926 р.) вийшли друком у період українізації, коли українська мова утверджувалась в усіх сферах існування суспільства, яке потребувало нормативного словника для впровадження і розвитку математичної освіти українською мовою.

У третій частині словника «Астрономічна термінологія й номенклатура» фіксуємо лексикографічні параметри, яких не було в попередніх части-

нах: акцентуаційний (наголос на рекомендованому реєстровому терміні й на словах в ілюстрованому матеріалі), граматичний (закінчення родового відмінка однини терміна-іменника) та семантичний (цілий контекст із покликанням на джерела, звідки взято термін) параметри.

Не всі терміни, зафіксовані в словнику, застосовують у сучасній науковій термінології, адже це

був початковий етап входження української мови в царини науки. Ця термінографічна праця є джерелом наукової та історико-культурної інформації. Подальшими напрямками опрацювання лексикографічних параметрів цього словника можуть бути такі: аналіз правописних, словотворчих, акцентних особливостей; дослідження семантичного параметра.

Список літератури:

1. Гриценко П. Ю. Стратегії сучасних лінгвістичних досліджень і завдання академічної лінгвоукраїністики (за матеріалами наукової доповіді на засіданні Президії НАН України 18 квітня 2018 року). *Вісник НАН України*. 2018. № 6. С. 64–74.
2. Гриценко П., Бріцин В. Цінний внесок у формування й розбудову української наукової математичної термінології [передмова]. *Словник математичної термінології (проєкт)* / Ф. Калинович. Київ: Вид. дім Дмитра Бурого, 2020. С. III–XXIV.
3. Калинович Ф., Холодний Г. Словник математичної термінології (Проєкт). Т. III. Астрономічна термінологія й номенклатура. Харків: Рад. школа, 1931. XI + 117 с.
4. Калинович Ф. Словник математичної термінології (проєкт). Ч. 2 Термінологія теоретичної механіки. Київ: Державне видавництво України, 1926. 80 с.
5. Калинович Ф. Словник математичної термінології (проєкт). Ч. 1. Термінологія чистої математики. Київ: Державне видавництво України, 1925. 240 с.
6. Кочерга О. Деякі міркування про шляхи і манівці розвитку української наукової термінології // *Сучасність*. – 1994. – № 7-8. – С. 175–182.
7. Литвин О. Г. Спроби унормування української технічної термінології в лексикографічних працях. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія «Філологія. Журналістика». Київ: Видавничий дім «Гальветика», 2021. Том 32 (71), №2. С. 37–44.
8. Математичний термінологічний бюлетень. Виправлення до математичного словника чч. I, 2, 3. ВУАН, Інститут мовознавства. № 2. Київ: Видавництво ВУАН, 1934. 80 с.
9. Ментинська І. Б. Етапи становлення комп'ютерної термінології на тлі розвитку інформаційних технологій в Україні. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. Вип. 17. 2023. С. 181–190. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/ufi.2023.17.3927>.
10. Процик І, Богуш О. Розвиток української наукової астрономічної термінології наприкінці XIX – у першій третині XX століття. *Українське небо 2. Студії над історією астрономії в Україні: збірник наукових праць* / за заг. Ред. О. Петрука. Львів: Інститут прикладних проблем механіки і математики ім. Я.С. Підстригача НАН України. 2016. С. 436–446.
11. Шевельов Ю. Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900–1941). Стан і статус. Чернівці: Рута, 1998. 207 с.
12. Шерех Ю. Всеволод Ганцов. Олена Курило. Вінніпег: Український Народний Дім в Торонто, 1954. 78 с.
13. Шляхта О. В. До проблеми словотвірного калькування в математичній термінології доби українізації. *Наукові записки НаУКМА*. Серія Філологічні науки. 2008. Т. 85. С. 28–34.

Lytvyn O. H., Mentynskyi S. M. INITIAL STAGE OF STANDARDIZATION OF UKRAINIAN MATHEMATICAL TERMINOLOGY

The article analyzes the lexicographical parameters of the description of the terms of mathematics, theoretical mechanics, and astronomy in the "Dictionary of Mathematical Terminology" by F. Kalynovich, compiled at the Institute of the Ukrainian Scientific Language, shows the search for the description and normalization of Ukrainian mathematical terms, and the creative experience of compiling terminographic works. This dictionary consists of three parts: Part 1. "Terminology of pure mathematics" (1925); Part 2. "Terminology of theoretical mechanics" (1926) and Volume 3. "Astronomical terminology and nomenclature (project)" (1931) – and indexes in Russian, German, and French. The author uses the following methodological techniques: the successful term in the dictionary article is given first in italics; in the second place, terms that are not recommended by the dictionary, but can be used, are given in normal font; in square brackets – terms that he does not recommend for use, considers to be erroneous. The register of the dictionary includes term units formed from Ukrainian foundations and generally accepted international terms, which testifies to the connection of Ukrainian science with the world science. By comparing the three parts of the dictionary, we trace the differences regarding the lexicographic parameters of the presentation of terms, we record the qualitative and quantitative changes in the linguistic description. In the first and second parts of the dictionary, the author uses orthographic and semantic (with reference to the sources from which the term is taken) parameters, and in the third, he also provides accentuation and grammatical parameters, thereby confirming compliance with the norms of the Ukrainian literary language. The analysis shows that not all the terms recorded in the dictionary function in modern scientific terminology, because this was the initial stage of the entry of the Ukrainian language into the realm of science.

Key words: term, mathematical terminology, dictionary, Ukrainian literary language, lexicographic parameters.